

Muusikakarjane

Muusikateadlane Ivalo Randalu (7. II 1936 - 19. XII 2019) oli hea, õigupoolest väga hea sõnaseadja, arvustajana heatahtlik, ja üldse hea inimene.

Tänu Eesti esimesele rahvakirjanikule Oskar Lutsule on kellamehe amet ka tänapäeva eestlastele teada. Uuemal ajal on sellesarnast (aga mitte sama) ametit pidanud üks tähelepanuväärne mees ja tema nimetas ennast hoopiski kellalööjaks. Ta „kellas“ (asjaosalise enda sõna!) eesti muusikast, muusikutest ja eelkõige kontsertidest. See mees oli Ivalo Randalu, sõpradele Idu, ühel juhul koguni - tõsi küll, seltskondlikult ja ühe vana nalja mälestusena - Paps ning sellest on muusika- ja Ivalosõprade hulgas kujunenud hüüdnimi Paps Idu. Neile, kelle keele peal tundus Idu kare, kuid Ivalo liiga pikk - Ivo. Justkui kinnituseks vanasõnale, et heal lapsel mitu nime. Hea oli Ivalo tõepoolest: hea, õigupoolest väga hea sõnaseadja, arvustajana heatahtlik, ja üldse hea inimene. See viimane koos eesti muusikale pühendumisega vajutas kogu Ivalo elule samasuguse pitseri nagu näiteks ühele tema lemmikule ja uurimisalusele Peeter Südale: andeka inimese lakkamatu töötamine ei toonud kaasa majanduslikku õitsengut. Ja mida nii väikese rahvakillu kultuuriloo juures tahtagi - pankuridki saavad hädavaevu söönuks ... Mis rahvusesse puutub, siis Ivalo oli küll (vaat et maru)rahvuslane, kuid eesti soost ei olnud tema ometi. Tema ema oli sakslanna, Valka pastori tütar, isa lätlane, võib-olla koguni liivlane. Eesti meele ja keele, hea kasvatuse ja hariduse, aluse väga laia silmaringi kujunemiseks ning ilusa liignime Randalu andsid Ivalole tema tallinlastest kasuvanemad Adam ja Tiina, kelle kõrvale Tallinna Metsakalmistule viidi puhkama ka Ivalo. Sellise eesnime sai pisipoiss legendi kohaselt seetõttu, et tema ema oli last kandes Lapimaal Ivalo jõe ääres.

Paps Idu oli, jah, hea ja lahke, aga ka üsna äkiline ning oma põhimõtetes kindel. Nii suhtus ta leppimatu ja julgelt väljendatud põlgusega neisse, kes oma ande ja loominguliste saavutuste poolest oleksid võinud tema tunnustuse võita, kuid olid valinud karjääri ja muude hüvede edendamise nimel punase võimu teenimise. Näiteks oma õpingukaaslase ja sõbra Arvo Pärdi tagakiusajate ja eirajate suhtes oli ta suisa ohtlikult kriitiline. Miks ohtlikult? Aga sellepärast, et Nõukogude võimu ajal võis selliste meeleolude väljendamine kaasa tuua ka füüsilised repressioonid, loomingulistest ja töökohaalastest rääkimata. Nii arvaski mõni toonastest kaasaegsetest, et Ivalo sattumine 1981. aasta suvel Muraste kanti Nõukogude armee kordusõppustele (!) oli omamoodi reaktsioon tema meelsusele või vihje tema talitsemiseks. Ivalo hea sõber Hardi Tiidus kui sõjaveteran uuris seda versiooni oma tutvuste kaudu ning tulemusena jäi peale hinnang, et tegu oli Brežnevi-aegse tüüpilise lolli juhusega. Polnud Ivalo ju päevagi

Sirp

10.01.2020

Erki Aavik

9000

[40](#)

Estonia teater

sõjaväes olnud ega armeega kuidagi muul viisilgi kokku puutunud ning nii võtsid „nekrut“ ja tema sõbrad seda humoorika seiklusena - nagu paljut muud ja tõsisematki Ivalo elus.

Lele Randalu räägib hellusega, kuidas ta oli Ivalosse juba kooliajal armunud ning sellised tunded ei jää ju märkamata ega vastamata. Sellest sündis rohkem kui kolmandiku sajandi jagu kestnud abielu. Ivalo esimesest abielust sündinud pojale lisandusid tütar ja poeg ning õnneks jõudis Paps ka lapselast põlvel kiigutada. Aga nagu Ivalo puhul ikka, käisid ka selle ilusa asjaga (Ivalo sõnad!) kaasas humoorikad seigad. Pole ju üldiselt haruldus, kui inimene leiab oma elu õnne ja armastuse küpsemas eas ja pärast mitmeid katsetusi. Ivalo tõsimeelne, õrn ja austav suhtumine naistesse oli sõprade hulgas teada ja austatud. Sama teada ja austatud oli Ivalo harjumus honoraripäevadel Gloria restoranis seljankat süüa ning sõpru kostitada. Sel Tallinnfilmi honoraripäeval, nii umbes Gorbatsšovi valitsemisaja alguses, oligi väike seltskond Glorias ning arutati, millal Idu ometi tuleb. Ta tuligi, tõusis oma reipal, kuid rõhutatud sammul laiast trepist üles ja ... pööras ära. See tähendab, ei astunud sõprade juurde, vaid keeras hoopis teisele poole kahesesse lauda, sest tema kaaslane oli noor daam, kes varjas hoolega oma isikut kübara laia äärega. Kübar, muide, ei olnud tollal üldsegi mitte daamide tavaline, rääkimata igapäevane, peakate. Laudkond vakatas: toimuv oli nii erakordne, et Ivalo lähedane sõber, helirežissöör Henn Eller - mees, kes ütles seltskonnas üliharva üldse mõne sõna ja selle asemel hoopis muheles, kes mitte ilmaski teiste eraelu vastu huvi ei tundnud - tõusis ja läks üle saali igaks juhuks vaatama, kas see on ikka tõesti Ivalo. Üks semu tões, et Ivalo vormistab ju iga oma kokkupuute vastassooga abieluks ... Nii läkski ning küllap suuresti abikaasa Lele mõjul sai Ivalost aastaid hiljem Jakob Westholmi gümnaasiumi muusikaajaloo õpetaja. Ivalo muude tööde reas tundub see vahest tagasihoidlikunagi, kuid mitu tema toonast õpilast on pidanud just Randalu süüdlaseks (jälle asjaosalisele iseloomulik väljend!) oma muusikasuhete kujunemises, mõnel puhul koguni elukutse valikus.

Juba Tallinna konservatooriumis õppimise ajal tõesid õppejõud ja kaaslased, et Ivalo anne ja kutsumus on väga mitmekesised ning juba siis tegutses ta väga mitmes suunas, keskendumata ühele. Nagu mäletab Jüri Plink, olevat kompositsiooniõpetaja Heino Eller vanematele õpilastele Ivalo kohta öelnud: „Mitte ei saa aru, kas ta on rohkem andekas või rohkem laisk.“ Endal naerukurrud silmanurkades, armastas Ivalo iseenda kohta öelda: „Minus on midagi, aga seda on nii armetult vähe ...“ Nii tegigi Ivalo tööd televisioonis ja raadios, filharmoonias ja Estonia teatris, muusika- ja teatrimuuseumis ning Tallinnfilmis. Küpsemas eas pani ta endale selle „kellalööja“ nimetuse ja koondaski oma tegevuse muusikaajakirjanikuna sihipäraselt just muusika kui sellise ning

eesti muusika ja heliloojate laiemale tutvustamisele. Selleks olid tal kahtlemata head eeldused: kogu maailmamuusika küllaltki detailne tundmine taustaks ning väga palju isiklike kokkupuuteid eri aegade eesti muusikute ja muusikaeluga. Mis peamine - ta valdas sõna, lauset, fraasi ja vormi. Ivalo tekstid, millest väike osa jõudis 2019. aastal ka raamatukaante vahele, on kergelt loetavad, kuid neis on palju autorile ainuomast sõna- ja keelekasutust. Just nagu Jaan Kross. Või koguni Luts.

Tema kiindumus orelisse kui instrumenti ja orelimuusikasse kui kultuuri on vilja kandnud Rolf Uusvälja ja Andres Uiho ning orelifestivalide sisulise toetajana ning võib-olla koguni loomingulise suunajana. 1980ndate alguses Peeter Süda raamatu ettevalmistamise ajal Kihelkonna orelikapi kõrval Saaremaal kuulus Peeter Süda vennapoeg, orelimeister Voldemar Süda, Ivalo selgitusi teatud oreliehituslikest üksikasjadest ja neist tulenevatest muusikalistest võimalustest ning küsis hiljem sosinal: „Kuidas see mees seda kõike teab?! Ma pole pooltest asjadest kuulnudki!“ Paatoseta ja piinliku ülistamiseta - Ivalo pakkus selliseid hetki nii mõnigi kord ja nii mõnelegi.

Ivalo elutööd koondada püüdes loobun tema 1980ndatel välja mõeldud sõnast „kellalööja“. Pigem oli ta karjane, kes - kui muusikat rikkalikuks rohumaaks kujutada - hoidis sellel kogu oma karja, juhatas sinna eksinuid ja püüdis kõiki ikka rammusama ja uut sorti toidu juurde juhatada. Karjasena oli tal Arvo Pärdi sõnu laenates terane ja andekas vaim.

Nõukogude armee ja kogu süsteemi järjekordse kurioosse soperduse tagajärjel sattus Ivalo Randalu kordusõppustele, kuigi ta ei olnud varem armeega kokku puutunud. Ivalo Randalu 1981. aastal teatri- ja muusikamuuseumi õues tulevikku uurimas: kas Nõukogude võimu lõpp juba paistab? Henno Saarne erakogu

Erki Aavik